

MIHAI EMINESCU ȘI SOCIETĂȚILE CULTURALE ALE TINERETULUI STUDIOS ROMÂN DIN MONARHIA HABSBURGICĂ

Anul 2000 a fost numit “anul Eminescu”. Cu acest prilej i-a fost republicată opera, iar eminescologii au încercat să readucă în memoria contemporanilor omul și opera poetului. Am considerat deci, că ar fi oportun să prezint câteva date privind receptarea operei sale de către tinerii aflați la studii în universitățile și școlile din Monarhia habsburgică în anii în care a trăit poetul și mai ales după dispariția sa.

Aflat la studii, elevul și apoi studentul Eminovici a ajuns deseori în contact cu societățile culturale ce-și desfășurau activitatea în școlile sau universitățile în care a poposit. Elev fiind la Cernăuți, dacă nu și-ar fi întrerupt studiile, probabil ar fi făcut parte începând cu clasele mai mari, din societatea culturală care ființa în cadrul școlii. La gimnaziul din Cernăuți el va îndeplini în anul 1865 funcția de bibliotecar, la nou înființata bibliotecă din casa lui Aron Pumnul¹. Mai apoi s-a aflat la Blaj în perioada de vară (iunie-sept. 1865) cu intenția de a-și continua studiile. În privința datei în care a ajuns la Blaj, precum și a participării sau nu la activitatea societății culturale ce-și desfășura activitatea la gimnaziul din Blaj, păreri sunt controversate. Un fost elev al gimnaziului din Blaj, Nicolae Brânzeu scria în anul 1902 în *Tribuna* că răsfoind protocoalele societății de lectură a studenților ar fi găsit un proces verbal al unei ședințe literare a societății din iunie 1865 semnat de către notarul societății, Mihai Eminescu, iar într-altul din septembrie 1866 se specifica faptul că Eminescu a citit o lucrare a sa “poezie sau novelă”².

Împărțăm supoziția Elenei Stan³ că Eminescu nu putea fi la Blaj în iunie 1865, ci e vorba mai degrabă, de iunie 1866. De altfel, însăși existența societății este pusă sub semnul întrebării în anul 1865. Protocoalele aflate în arhiva societății⁴ spun că deși au făcut cerere pentru autorizarea societății încă din 1862/63 și a fost reînnoită în decembrie 1865, abia în octombrie 1866 a avut loc inaugurarea societății. Biografia societății dau ca an de înființare, anul 1865. Dacă a funcționat totuși societatea, ea și-a desfășurat activitatea neoficial, provizoriu, iar pe timpul verii fiind vacanță își întrerupea activitatea. În concluzie, tânărul Eminovici a ajuns la Blaj în vara anului 1866⁵ și a stat câteva luni (iunie-sept.) încercând să dea unele examene pentru a continua apoi studiile în toamnă, deci cele spuse de N.Brânzeu nu se pot confirma decât în parte. În septembrie 1866, Eminescu era în Blaj⁶ și ar fi putut participa la una din ședințe. Nereușind să dea examenele, el va pleca mai departe la Sibiu și apoi în România.

Spre Viena, M.Eminescu își va îndrepta pașii probabil în toamna anului 1868. E consemnat ca student extraordinar, auditor în filosofie (Ausserordentlich Hörer), abia în februarie 1869⁷ și totodată membru al *Societății literare-științifice române*, alături de juristul Ioan Slavici. Studenții români din Viena au creat în 1864 o societate literară academică

¹ M. Iacobescu, *Din istoria Bucovinei*, vol. I, 1774-1862, Buc., 1993, p. 452.

² N. Brânzeu, *Adaos la Eminescu și Blajul*, în *Tribuna*, nr. 133, 23 iul. / 5 aug. 1902, p. 529-530.

³ E. Stan, *Poezia lui Eminescu în Transilvania*, Buc., 1969, p. 50.

⁴ BAR Cluj, Col. docum. culturale, V. Macavei, *Istoricul societății noastre de la înființarea ei până în anul 1875/76, primii 10 ani ai existenței sale*, mss., 12 p.

⁵ Unul din biografia societății susținea că nu a găsit nici un document înainte de 1866 (BAR Cluj, l.c. A. Brian, *Istoricul Societății de lectură de la înființarea ei până la 1880*, mss. 10 p.

⁶ E. Dăianu, *Eminescu și Blajul*, în L. Drimba, *Eminescu la “Familia”*, Oradea, 1974, p. 264.

⁷ I. Grămadă, *Monografia Societății “România Jună” 1871-1911*, Arad, 1912, p. 46.

*Societatea literară-științifică a românilor din Viena*⁸, mai mult un club literar în cadrul căruia dezbăteau diverse probleme literare. Nu de puține ori își făceau ecou și polemice literare și chiar politice de acasă. Divergențele ivite în anul 1867 în viața politică românească din Transilvania, între activiști și pasiviști s-au răsfrânt și asupra tinerilor studenți astfel încât s-a ajuns la crearea unei a doua societăți academice literare *România*⁹. Printre membrii erau mai ales transilvănenii: Aurel Mureșianu, Ioan Slavici, Nicolae Oncu, C.Moisil. Mulți dintre ei erau membri ai ambelor societăți, printre ei numărându-se și Eminescu. Vorbind despre M.Eminescu trebuie să precizăm că deși se afla la Viena ca student la filosofie, n-a luat parte imediat la viața celor două societăți. Abia în februarie 1869 este membru alături de Ioan Slavici al *Societății Literar-Științifice*, membrii definitiv din 23 oct. 1869¹⁰, iar din 20 octombrie, membru al societății *România*¹¹.

Îndemnul pentru unificarea celor două societăți i se atribuie îndeobște lui M.Eminescu, alături de Al.Hurmuzachi, iar alții cu mai mult temei lui A.Mureșianu. Theodor V.Ștefanelli, unul din biografii lui, considera că societatea "s-a încheiat la îndemnul lui Al.Hurmuzachi", informație pe care o preia și I.Grămadă¹². Sigur, cotoirea celor două societăți nu a putut fi opera unui singur om. Aurel Mureșianu, președintele societății *România* în anii 1868-69 a militat mult pentru refacerea solidarității între tinerii români. Într-una din ședințele societății *România* unde se dezbătea furtunos tocmai problema unificării celor două societăți și mai ales modul în care să se facă, M.Eminescu a propus cel dintâi "unire necondiționată: societățile să se declare unite, iar minuțiozitățile numelui și ale statutului să se dezbată apoi de către societățile întrunite"¹³. În sprijinul propunerii Eminescu a adus mai multe argumente, polemizând cu unul dintre membrii pe tema patriotismului și a naționalismului. "Naționalitatea trebuie să fie simțită cu inima, nu vorbită numai cu gura"- spunea M.Eminescu ". "Ceea ce se simte și se respectă adânc se pronunță arareori... Iubesc poporul român fără a iubi pe semidocți și superficialitățile sale"¹⁴ a precizat el în continuare. Discuții s-au purtat și privind denumirea noii societăți. În ședința din 15 iunie 1870 A.Mureșianu a propus denumirea de *România Jună*, probabil inspirat de societatea *La Giovine Italia* a lui G.Mazzini, iar M.Eminescu împreună cu Aurel Mureșianu, Nicolae Oncu și Vasile Burlă au fost aleși pentru întocmirea statutelor și a regulamentului intern al viitoarei societăți¹⁵. În ședințele din toamna și iarna anului 1870 s-a pregătit unificarea, iar în cea din 8 aprilie 1871 cei 52 membrii ai noii societăți *România Jună* au ales prin vot secret conducerea societății: președinte-Ioan Slavici, vicepreședinte-Emanuel Logotheti, secretar- Ioniță Bumbac, casier-Sterie Ciurcu și bibliotecar-M.Eminescu¹⁶. Secretar al *României June* așa cum susținea Slavici și Al.Vaida, n-a fost niciodată¹⁷. Se pare că era solicitat uneori să compună acte mai complicate sau scrisori mai pretențioase¹⁸.

A desășurată însă o vie activitate compunând apeluri, lansând chemări și invitații la organizarea serbărilor de la Putna. Aici el a lucrat ca secretar al comitetului de organizare¹⁹. Apelul lansat în decembrie 1869 studenților români a fost urmat în martie 1870 de *Apelul Comitetului Central din Viena* în care se spunea că "pentru prima oară junii români de la toate academiile și univesitățile române și străine au decis a se întruni la o comună serbare românească pe pământul cel clasic al Bucovinei în ziua Sfintei Marii în 1870, unde tot românul va fi invitat să asiste...ca fii de un sânge ce se leagă între sine". Acest apel este

⁸ Ghe. Moisescu, *Centenarul Societății Academice Literare România Jună din Viena 1871-1971*, Viena, 1971 p. 16.

⁹ Idem, *op.cit.*, p. 23.

¹⁰ I. Grămadă, *op.cit.*, p. 46-47.

¹¹ A. A. Mureșianu, *Mihail Eminescu și întemeierea "României June" 1868-1872*, Brașov, 1926, p. 27.

¹² I. Grămadă, *op.cit.*, p. 25.

¹³ Ghe. Moisescu, *op.cit.*, p. 31.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ Idem, *op.cit.*, p. 32.

¹⁶ Idem, p. 34.

¹⁷ *Convorbiri Literare*, nr. 10, 1903.

¹⁸ I. Grămadă, *op.cit.*, p. 50.

¹⁹ *Ibidem*.

semnat în numele C.C. de Nicolae Teclu, președinte și M.Eminescu, secretar²⁰. Din motive politice serbarea este amânată cu un an, urmând a se ține în 15 august 1871. Se reînnoiesc apelurile și pregătirile. Dumitru Brătianu scriind în ziarul *Românul* despre serbarea de la Putna, salută cu entuziasm inițiativa tinerilor. I-au răspuns la 3/15 august 1871 Mihai Eminescu și Pamfilie Dan arătând că serbarea "ar trebui să însemne piatra de hotar ce desparte pe planul istoriei un trecut nefericit de un viitor strălucit. De aceea, dacă serbarea întru memoria lui Ștefan va avea însemnătate, ar fi o dovadă mai mult cum că ea a fost cuprinsă în sufletul poporului românesc și s-a realizat pentru că a trebuit să se realizeze"²¹. Alături de ceilalți membrii ai comitetului M.Eminescu a plecat și el în țară pentru a pregăti cum se cuvine serbarea. Desfășurarea ei a întrecut peste toate așteptările, bucurându-se de un număr mare de oaspeți veniți din toate ținuturile românești, pomenirea însuflețită a marelui voevod dând prilej de entuziaste manifestări naționale. În seara zilei de 16/28 august 1871 un grup de 35 studenți s-au adunat în primul Congres al junimii academice române. Organizarea acestui prim congres a fost atribuită tot lui Eminescu, care este drept a propagat mult ideea șerbării comemorative de la Putna și a congresului, dar propunerea a fost mult mai veche. Încă din 1868 se plănuia o întâlnire a studenților la Sinaia. Împrejurările n-au permis-o și șa a renăscut cu ocazia serbării de la Putna.

Cele cinci puncte ale programului discutat au relevat ideile politice ale *României June* imprimate de reprezentanții săi în frunte cu I. Slavici și Eminescu și care au urmărit să precizeze rolul tineremii în făurirea idealului național. S-au profilat două orientări privind drumul pe care să-l urmeze studențimea română în viitor. Studenții de la Viena în frunte cu Eminescu și Slavici ținteau înfăptuirea unității culturale a românilor, ca un prim pas spre cea politică. Cei din România reprezentați prin Gr.Tocilescu și Dem. Teodorescu erau pentru unirea politică înaintea celei culturale. Chiar dacă n-au ajuns la un consens, întrunirea lor a constituit un prim pas spre viitoarele congrese studențești²². Această amplă manifestare cu caracter național a constituit totodată și o înfruntare între partizanii junimiști și susținătorii consecvenți ai latinismului. Alegerea lui Titu Maiorescu, Vasile Alecsandri, Iacob Negruzzi și Vasile Pogor în comisia de cenzurare a discursului festiv al serbării a declanșat o vie dispută. Sigur, de această numire nu sunt străini M.Eminescu și I.Slavici, adepți convinși ai ideilor critice proferate de școala din Iași în frunte cu T.Maiorescu și colaboratori la *Convorbiri Literare* încă din aprilie 1870²³. La acestea se adaugă o întâmplare petrecută în toamna anului 1871 la una dintre ședințele societății. Prezentarea de către M.Eminescu a unui referat cu titlul *Naționalii și Cosmopolii* a stârnit reacția președintelui societății Ioniță Bumbac, care indignat și-a exprimat dorința de a părăsi comitetul arătând că are alte opinii decât Slavici și Eminescu. În referatul său, M.Eminescu sublinia că divergențele nu au la bază principii politice diferite "ci este vorba de antiteza dintre vechea și noua cultură"²⁴. "Cosmopolit"- spunea el - însemna de la 1869 încoace cel ce admite principiile de critică ale *Convorbirilor Literare*, iar "naționalii" erau susținătorii școlii lui S.Bănuțiu și T.Cipariu²⁵. M.Eminescu a relatat ședința astfel: "În ședința din (n)oiembrie sub pretext că unul din birou (subsemnatul) se ține de direcția literară a societății *Junimea* (Maiorescu) d. prezident ales declară că nu va putea ședea alături cu mine din cauză de divergență a principiilor..."²⁶. Discuțiile aprinse și polemica stârnită a dus la demisia lui Eminescu din comitet, demisie pe care și-o dă probabil în ședința din 18 noiembrie 1871, căci după această dată nu mai este menționat ca membru al Comitetului²⁷. În 8 mai 1872 este ales membru în secția literară a societății, dar nu s-a găsit nicăieri menționată vreo expunere sau prezentare de poezii cum

²⁰ Ghe. Moisescu, *op.cit.*, p. 38.

²¹ Idem, p. 44.

²² Idem, p. 50.

²³ Idem, p. 52.

²⁴ I. A. Rădulescu-Pogoneanu, *Câteva pagini din tinerețea lui M.Eminescu*, în *Convorbiri Literare*, nr.4, 1903, p. 297; Ghe. Moisescu, *op.cit.*, p. 37.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ I. Grămadă, *op.cit.*, p. 54.

²⁷ Idem, p. 57.

dealtfel se obișnuiau la ședințele literare, pe care fără îndoială că le frecventa²⁸. În toamna anului 1872, după o ședere de câteva săptămâni la Iași, în loc să se întoarcă la Viena, își schimbă locul de studii și se înscrie la Universitatea din Berlin, ale cărei cursuri le începe abia în decembrie 1872.

La cunoașterea personalității și operei eminesciene o contribuție însemnată a avut-o publicistica. Se știe că Eminescu și-a făcut debutul literar în paginile revistei *Familia*, colaborarea lui începând, într-o primă etapă, între anii 1866-1869²⁹. *Familia* era publicația cea mai îndrăgită și citită de către românii din toate mediile și era de asemenea nelipsită din bibliotecile societăților de lectură. După *Familia*, Eminescu s-a îndreptat spre *Convorbiri Literare* de la Iași, unde a rămas un statimic colaborator. *Convorbirile Literare* erau trimise gratuit societăților culturale românești de dincoace de munți. Le găsim prezente în bibliotecile societăților din Brașov, Beiuș, Blaj, Oradea, Satu-Mare, Cernăuți încă din 1868, iar mai apoi la Viena, Budapesta, Caransebeș, Sibiu, Gherla, Cluj³⁰.

Poezia eminesciană apare reprodușă apoi și în presă. Prima reproducere o găsim în 1876 în *Cărțile Sătenului Român*, revistă tipărită în Cluj³¹. Începând cu anul 1881 se alătură *Telegraful Român*, *Gazeta Transilvaniei*, *Tribuna*, *Dreptatea* și în numeroase calendare care prin faptul că se adresau unei mase mai largi de cititori a asigurat o difuzare mai mare³². Majoritatea acestor publicații erau prezente în cabinetele de lectură ale societăților culturale studențești³³.

Odată cu editarea volumelor de poezii acestea ajung în rafturile bibliotecilor, fiind comandate de către societăți. Volumul *Poezii* apărut în decembrie 1883 a avut o largă circulație și îl găsim în biblioteca *Societății de lectură a tinerimii studioase de la gimnaziul din Beiuș a Societății de lectură a elevilor din Arad și a Societății teologilor din Sibiu "Andrei Șaguna"*³⁴ încă din 1884/85. De asemenea, cataloagele bibliotecilor societății *Petru Maior* din Budapesta³⁵, a *Societății teologilor din Budapesta "Salba Literară"*, a studenților teologi din Cernăuți, a societății *Junimea*³⁶, și a studenților și elevilor din Cluj³⁷ consemnau volumul *Poezii* printre celelalte cărți. De asemenea, catalogul cărților din biblioteca *Societății studenților teologilor din Sibiu "Andrei Șaguna"*³⁸, de la *Societatea teologilor și pedagogilor "Ion Popasu"* din Caransebeș menționează volumele *Poezii*, *Scrieri Alese*, *Nuvele* și *Proză și Versuri*³⁹. Comisia bibliografică a societății *Andrei Șaguna* din Sibiu propunea în 29 februarie 1892 cumpărarea operelor lui M. Eminescu⁴⁰. De asemenea, societatea de lectură de la gimnaziul din Beiuș *Samuil Vulcan* și-a procurat în anul 1884/85 volumul *Poezii*, în 1891/92 una din edițiile de versuri, în 1903/4 studiul lui I. Cristea despre viața și opera poetului⁴¹, iar societatea de lectură a teologilor și pedagogilor din Blaj, *Inochentie Micu Clain* a cumpărat volumul de *Poezii* în anul 1910/11, o nouă ediție în

²⁸ Idem, p. 59.

²⁹ L. Drimba, *Eminescu la "Familia"* Oradea, 1974 p. 12-21; *Familia* a publicat 47 poezii originale, trei creații populare, un articol și două nuvele, precum și multe alte știri despre viața și opera poetului.

³⁰ E. Glodariu, *Asociațiile culturale ale tineretului studios român din Monarhia Habsburgică, 1860-1918*, Cluj-Napoca, 1998, p. 231.

³¹ Este vorba de poezia *Ce-ți doresc eu tie, dulce Românie*.

³² S. Iercoșan, *Junimismul în Transilvania*, Cluj-Napoca, 1983, p. 82-85; E. Stan, *op.cit.*, p. 65.

³³ I. Breazu, *Începutul acțiunii junimiste în Transilvania*, mss., 8 februarie 1944, în MNIT, nr. inv. C 1436, f. 7-8; S. Iercoșan, *op.cit.*, p. 56-57.

³⁴ S. Iercoșan, *op.cit.*, p. 86; E. Stan, *op.cit.*, p. 66.

³⁵ BCUC, fond Petru Maior, *Protocolul cărților Societății de lectură "Petru Maior"*, anul 1877, 1879, 1880, 1881; *Catalogul bibliotecii în anul 1883, 1893-94, 1895; Registrul cărților împrumutate în anul 1901-1902; Catalogul cărților din anii 1907, 1909, 1912*.

³⁶ S. Iercoșan, *op.cit.*, p. 86.

³⁷ BCUC, mss. col. doc. nr. 66, *Inventarul bibliotecii Agenturii Tinerimii Universitare române din Cluj*, 1913; col. doc. 64, *Protocolul cărților Societății de lectură a studenților români de la gimnaziul rom.cat. Cluj, 1885/86-1892/93*; N. Bocșan, *Bibliotecile societăților studenților români din Cluj (până la 1918)*, în *Biblioteca și Învățământul*, Cluj, III, 1974, p. 710-713.

³⁸ Arh. Bibl. Mitr. Sibiu, mss., nr. 441, vol. IV, *Protocoloalele ședințelor societății "Andrei Șaguna"*, 1891/92.

³⁹ S. Iercoșan, *op.cit.*, p. 86.

⁴⁰ Arh. Bibl. Mitr. Sibiu, l.c.

⁴¹ E. Stan, *op.cit.*, p. 65.

1913/14 și *Opere Complete* în 1914/15⁴².

Desigur, elevii îi mai puteau cunoaște opera și din manuale. Despre aceasta însă poate fi vorba mai târziu. Programele și manualele vor cuprinde după anul 1882 și câteva poezii eminesciene. E. Stan remarcă în cartea sa că poezia lui Eminescu s-a predat mai mult la inițiativa profesorilor, decât prevedeau manualele în uz. Amintea în acest sens pe profesorul V. Goldiș și I. Popea de la Brașov, Gr. Pletosu la gimnaziul din Năsăud⁴³. La Blaj după apariția studiului critic a lui Gramma⁴⁴ opera lui Eminescu a intrat într-un con de umbră și abia după 1897/8 profesorii mai tineri vor renunța la atitudinea antieminesciană⁴⁵. Și la Cluj, profesorul Grigore Silași publică o suită de articole antijunimiste. Abia după 1890 prezența lui Eminescu în cărțile din școală devine mai însemnată⁴⁶. De ex. în *Cartea de citire pentru clasa a V-a gimnazială și alte școli medii* apărută la Sibiu în 1896, M. Eminescu era prezent cu șase poezii și a obținut avizul autorităților pentru a fi folosită în școlile din Beiuș, Blaj, Năsăud, Sibiu, Lugoj⁴⁷. Tot pentru gimnaziul inferior a fost și cartea de citire a lui Ion Pop Reteganul apărută la Brașov în 1892, apoi cea alui Vigil Onițiu tot la Brașov în 1893, manualul de estetică a lui I. Fekete-Negruișu apărut la Blaj în 1896, revizuit apoi la Sibiu și care a fost folosit în școlile din Blaj, Brașov, Beiuș, Năsăud, Arad, Deva, Oradea⁴⁸. Alăturăm la cele de mai sus, cartea de poetică a profesorului Ioan Rațiu și Al. Ciura de la Blaj, *Istoria literaturii române*, precum și cea a lui Enea Hodoș, *Manual de istoria literaturii române*, Caransebeș, 1893; edițiile noi din 1896, 1902 și 1912, ale celei din urmă având câte un capitol special pentru Eminescu⁴⁹.

Cel mai la îndemână mod de a recepta poezia eminesciană și apoi de a face cunoscută și celorlalți membri ai societăților culturale și în afara societății au fost declamările de poezi, fie cu ocazia ședințelor literare, fie în cadrul mai festiv al ședințelor publice, în primul rând la societățile școlare gimnaziale unde desfășurarea unei ședințe literare consta în principal din recitări, dar și la societățile mai mari. Primii care recită din poeziile lui Eminescu au fost după datele noastre, studenții din Cluj în anul 1877, când se recită la o ședință literară *Junii Corupți*⁵⁰. Se mai declamă: *Ce-ți dorec eu ție dulce Românie*⁵¹, *Doina și Rugăciunea unui dac*⁵², *Glosă*, *Serenadă*, *Luceafărul*⁵³, *Epigonii*⁵⁴, *Sonet*, *Cugetările sârmanului Dionis*, *Strigoii*, cele patru scrisori integral sau fragmente⁵⁵. Cea mai declamată a fost partea I-a din *Scisoarea a III-a*⁵⁶.

Programele susținute la serbările societății mai cuprindeau și cântece pe versurile lui M. Eminescu. Corurile societăților au interpretat: *Doina Codrului*, *Calea Mândrii*, *Somnoroase păsărele*, *Revedere*, *Ce te legeni codrule*, *Rugăciunea*⁵⁷.

⁴² Idem, *op. cit.*, p. 66.

⁴³ Idem, p. 61, 63.

⁴⁴ [Al. Gramma], *Mihail Eminescu. Studiu critic*, apărut în câteva numere din *Unirea*, apr.-aug. 1891.

⁴⁵ E. Stan, *op. cit.*, p. 57.

⁴⁶ S. Iercoșan, *op. cit.*, p. 85.

⁴⁷ E. Stan, *op. cit.*, p. 57.

⁴⁸ Idem, *op. cit.*, p. 50.

⁴⁹ Idem, *op. cit.*, p. 50-51.

⁵⁰ BCUC, mss., *Protocolul Societății de leptură a tinerimii studioase române în Cluj, 1877/78*, șed. din 20 oct. 1877.

⁵¹ De ex. la serbarea tinerilor din Timișoara în 1893 (S. Iercoșan, *op. cit.*, p. 88), la serbarea publică a tinerimii universitare din Cluj în anul 1897 (E. Stan, *op. cit.*, p. 72), la societatea *Samuil Vulcan* din Beiuș în 1911-15 (V. Faur, *op. cit.*, p. 262).

⁵² V. Faur, *l.c.*

⁵³ Tinerii din Arad în 1903 (E. Stan, *op. cit.*, p. 73).

⁵⁴ La *Andrei Șaguna* în 1889 (E. Stan, *op. cit.*, p. 67).

⁵⁵ *Scisoarea I-a la Junimea* din Cernăuți în 9 iunie 1908 (*Raportul societății 1808/9-1925/26*, p. 18), la *Andrei Șaguna* în 1911 (E. Stan, *op. cit.*, p. 67); *Scisoarea a IV-a la Andrei Șaguna* în 1886 (E. Stan, *l.c.*) și *Junimea* în 1899/1900 (*Raport...* p. 203).

⁵⁶ Se recită la *România Jună* în 17 iunie 1882 (I. Grămadă, *op. cit.*, p. 61), la tinerii din Brașov în 1884 (*Telegraful Român*, nr. 68, 14/26 iunie 1884, p. 271); la *Andrei Șaguna* în 1887 (*Familia*, nr. 28, 1887); tinerii din Cluj în 1888 (*Gazeta Transilvaniei*, nr. 284, 1888).

⁵⁷ De ex. Soc. teologilor din Arad în 1904, Soc. teologilor din Blaj "*Inochentie Micu Clain*" în 1911, Soc. teologilor din Sibiu "*Andrei Șaguna*" în 1911.

Cele mai relevante au fost însă încercările originale ale membrilor societăților privind opera poetului susținute în cadrul ședințelor literare. Încercările lor literare în versuri cu siguranță au fost influențate de versificația poetului, multe imitând stilul versurilor eminesciene. La societatea *Ioan Popasu* din Caransebeș, unul dintre membrii i-a dedicat poetului o poezie intitulată *Lui Eminescu*⁵⁸. Cele mai multe sunt însă încercările literare în proză, acele prelegeri sau dizertații care se țineau în cadrul ședințelor literare sau la cele publice.

Anul 1882 a marcat o cotitură în receptarea operei eminesciene. La *România Jună* odată cu serbările organizate în onoarea *Convorbirilor Literare*, la 15 iunie se prezintă opera și se recită din poezia junimistului M. Eminescu⁵⁹. Popularitatea poeziei eminesciene a coincis cu triumful ideilor junimiste în rândurile tinerilor studenți⁶⁰.

Începând cu anul 1882 vom prezenta mai jos în ordine cronologică câteva titluri de prelegeri susținute de către tinerii membri ai societăților culturale în cadrul ședințelor literare sau al adunărilor publice: I. T. Mera, *Scritorii de la Junimea (România Jună, 17 iunie 1882)*⁶¹, *Dare de seamă asupra poeziei "Luceafărul" de M. Eminescu (Junimea, 1882/83)*⁶², C. Bogdan, *Poetul Eminescu, (Soc. de lectură "Ioan Popasu" a elevilor de la Gimnaziul superior și Școala Comercială din Brașov, 6 iunie 1884)*⁶³, C. Berariu, *Viața și activitatea lui M. Eminescu (Junimea, 1888/89)*⁶⁴, G. Candrea, *Aprecieri asupra lui Bolintineanu și M. Eminescu (România Jună, 16 aprilie 1890)*⁶⁵, Aurel N. Pop, *Satira a III-a de Eminescu (Soc. Petru Maior, 19 mai 1894)*⁶⁶, D. Forgaciu, *Eminescu și Lenau - o paralelă, (Junimea, 18 nov. 1897)*⁶⁷, Dionisie Stoica, *Satirele lui Eminescu (Soc. de lect. Ioan Popasu, Brașov, 1898)*⁶⁸, I. Popovici, *Eminescu ca naționalist și N. Dobrescu, Eminescu - Luceafărul (Soc. România Jună, 1901/2)*⁶⁹, M. Eminescu în poeziile sale postume (Soc. de lect. a jun. stud. de la gimn. din Blaj, 1903)⁷⁰, *Eminescu în poeziile sale postume (Soc. Ioan Popasu, Brașov, 1903)*⁷¹, Horia Petra-Petrescu, *Eminescu în poeziile postume (Petru Maior, 22 nov. 1903)*⁷², *Naționalismul poetului Eminescu, Eminescu și Coșbuc și Opera lui Eminescu din punct de vedere național (Agentura Tinerimii universitare din Cluj, 1905)*⁷³, I. Duma, *Eminescu și românii din Ungaria. Idei literare și culturale (Soc. Andrei Șaguna, 29 nov. 1905)*⁷⁴, T. Bălan, *Despre Eminescu și Nicolae Stînghie, Sudiul literar. Satira I-a (Junimea, 1904/5 și 1906/7)*⁷⁵, Aspasia Luția, *În jurul Luceafărului lui Eminescu (Junimea, martie 1907)*⁷⁶, A. Doroftei, *Eminescu, omul, D. Caracostea, Cum plăsmuia Eminescu și Const. Oancea, Literatura politică și Eminescu (Soc. România Jună, 1908/10)*⁷⁷, Mihail Eminescu și cultura națională (Soc. Ioan Popasu, Caransebeș, oct. 1911)⁷⁸, Ioan Sandu, *Câteva cuvinte despre Eminescu (Andrei*

⁵⁸ I. B. Mureșianu, *I. Popovici-Bănășeanul și Societatea de lectură a elevilor de la Institutul teologic și Liceul Pedagogic din Caransebeș (1889-1892)*, în *Mitropolia Banatului*, nr. 1-3, 1980, p. 147.

⁵⁹ I. Breazu, *Centrul junimist vienez*, mss., 1 martie 1944, în MNIT, nr. inv. C. 14360, p. 8.

⁶⁰ E. Stan, *op. cit.*, p. 41.

⁶¹ I. Grămadă, *op. cit.*, p. 153.

⁶² C. Crăciun, *Societăți academice din Bucovina*, Oradea, 1997, p. 194.

⁶³ *Telegraful Român*, nr. 68, 14/26 iunie 1884, p. 271.

⁶⁴ C. Crăciun, *op. cit.*, p. 197.

⁶⁵ I. Grămadă, *op. cit.*, p. 159.

⁶⁶ *Dreptatea*, nr. 172, 6/18 august 1894, p. 6-7.

⁶⁷ *Patria*, nr. 62, 23 nov./5 dec. 1897, p. 3.

⁶⁸ *Gazeta Transilvaniei*, nr. 50, 5/17 martie 1898, p. 3.

⁶⁹ I. Grămadă, *op. cit.*, p. 162.

⁷⁰ E. Stan, *op. cit.*, p. 67.

⁷¹ *Ibidem*.

⁷² BCUC, fond cit., PV 1901-1906, p. 136-137.

⁷³ E. Stan, *op. cit.*, p. 68.

⁷⁴ Arh. Bibl. Mitr. Sibiu, mss. 441, vol. VI, *Protocoalele ședințelor societății în 1904/5*.

⁷⁵ C. Crăciun, *op. cit.*, p. 208.

⁷⁶ *Voința Poporului*, nr. 15, 31 martie 1907, p. 9-10.

⁷⁷ I. Grămadă, *op. cit.*, p. 164.

⁷⁸ *Românul*, nr. 236, 28 oct./1 nov. 1911, p. 8.

Șaguna, 29 oct.1911)⁷⁹ Ghe. Chiș, *Spicuri din activitatea literară a lui Mihail Eminescu* (Soc. Samuil Vulcan, Beiuș, 21 oct.1912)⁸⁰, *Elementele filosofice în poezia lui Eminescu* (Soc. tin. stud. din Cluj, 1912)⁸¹, Gr. Vermeșan, *Eminescu printre noi și pentru noi cei din Austro-Ungaria* (Soc.Andrei Șaguna, Sibiu, 1911/12)⁸², N. Ardelean, *Analiza literară a Luceafărului* (Soc.Samuil Vulcan, Beiuș, 9 martie 1914)⁸³, Elie E. Torouțiu, *Eminescu în literatura străină* (Junimea, 28 martie 1914)⁸⁴, O. Hulea, *Despre Eminescu și Vlahuță și At.Popa-C.Morariu, Pe marginea concepției filozofice a lui M.Eminescu* (Soc. Petru Maior, 28 oct. și 12/25 nov.1917)⁸⁵.

Mai târziu, unii dintre autorii dizertațiilor susținute și-au amplificat cercetările și le-a concretizat în lucrări de doctorat și în lucrări de mai mare amploare, care au văzut lumina tiparului. Este vorba de Elie Cristea⁸⁶, Ioan Scurtu⁸⁷, Elie Dăianu⁸⁸, Ilarie Chendi⁸⁹ de la Soc.Petru Maior și Horia Petra-Petrescu⁹⁰ de la Soc.România Jună.

Mai puțin prezent a fost poetul în publicațiile societăților. Pentru primul almanah al societății *România Jună* apărut în 1883, M.Eminescu a trimis poemul *Luceafărul*, iar în cel de al doilea (1888) fiind bolnav i s-au reprodus două poezii⁹¹. În anul 1884 M.Eminescu a acceptat să i se publice în revista *Tinerimea Română*, partea a II-a a *Scrisorii IV-a* și *Venere și Madona*⁹².

Revista manuscrisă a societății *Petru Maior* din Budapesta publica în 1884 un "eseu" asupra tragediei *Regele Lear* de Shakespeare și avea ca motto versuri din *Împărat și proletar*⁹³, versuri care au fost folosite de autor pentru argumentația sa literară. În același număr, rubrica *Cugetări și sentințe* conținea și ultimele versuri din *Împărat și proletar*⁹⁴. Almanahul literar scos de Întrunirea academică română *Bucovina* din Cernăuți în 1903 cuprindea *Patru epistole ale lui M.Eminescu*(1872-73), Viena, febr.1872-apr. 1873 și *Amintiri despre Eminescu* de dr. Radu I Sbierea⁹⁵. Revista manuscrisă a societății de lectură *Virtus Romana Rediviva* a tinerilor de la gimnaziul din Năsăud a publicat dizertația *Comparațiune între lirica lui M.Eminescu și G.Coșbuc* semnată de tânărul Aurel B.Gajia⁹⁶.

După 1900, revista *Musa* a societății *Andrei Șaguna* din Sibiu va publica articole despre M.Eminescu și va juca un rol important în receptarea operei eminesciene. Acest rol a fost evidențiat de către Mircea Popa și Valentin Tașcu care-l consideră pe M. Eminescu "geniu tutelar al revistei"⁹⁷. Ilarie Chendi, I. Moța, I. Duma, I. Rafiroiu și T. Scorobeț vor prezenta în paginile revistei din creația eminesciană⁹⁸. În 1905 apare în revistă articolul lui

⁷⁹ M. Păcurariu, *Două sute de ani de învățământ teologic la Sibiu, 1786-1986*, Sibiu, 1987, p. 231.

⁸⁰ V. Faur, *op.cit.*, p. 262.

⁸¹ *Gazeta Transilvaniei*, nr.269, 6/19 decembrie 1912, p.2-3.

⁸² M. Păcurariu, l.c.

⁸³ V. Faur, l.c.

⁸⁴ *Raportul Societății academice române "Junimea" din Cernăuți, 1908/9-1925/26*, Cernăuți, 1926, p.85.

⁸⁵ *Procese verbale ale soc. "Petru Maior"*, ședințele din 28 oct. și 12/25 nov.1917 (MNIT, nr.inv.C. 5831 și C. 5833).

⁸⁶ Cristea Illés, *Eminescu élete és művei tanulmányoz újabb roman irodalom kövéből*, Szamosyivart, 1895.

⁸⁷ I. Scurtu, *Eminescu Liben und Prosaschriften*, Leipzig, 1903 (lucrare de doctorat); *Proză literară*, Ediție îngrijită după izvoare, cu o introducere de I. Scurtu, București, 1908.

⁸⁸ Elie Dăianu, *Eminescu și Blajul*, în *Unirea* din 1895.

⁸⁹ Ilarie Chendi, *Lenau și Eminescu*, în *Convorbiri Literare*, nr. 3, 1900; *Humorul lui Eminescu*, în *Tribuna Poporului*, nr. 202-209, 1902; *Eminescu*, în *Preludii. Articole și cercetări literare*, București, 1903.

⁹⁰ H. Petra-Petrescu, *La jubileul morții lui Eminescu*, în *Gazeta Transilvaniei*, nr. 130, 15/28 iunie 1914, p. 2.

⁹¹ *Almanahul Societății Academice Social-Literare "România Jună"*, Viena, 1883.

⁹² *Tinerimea Română*, nr. 5, iunie 1884.

⁹³ BCUC, fond cit., *Rosa cu ghimpi*, nr. 1 și 2 din 1884. Este vorba *Despre unele nuanțe în caracterul Lear în "oposiție"*, eseu asupra tragediei de Shakespeare de Amos Frâncu.

⁹⁴ "...un gând te-ademenеști/ că vis al morții eterne e viața lumii-ntregi" (*Rosa cu ghimpi*, nr. 1, 1884)

⁹⁵ *Almanah Literar.Întrunirea academică română "Bucovina"*, Cernăuți, 1903.

⁹⁶ *Muza Someșană*, 1899-1900, apud E. Stan, *op.cit.*, p. 103.

⁹⁷ M. Popa, V. Tașcu, *Istoria presei libere românești din Transilvania*, Cluj-Napoca, 1980, p. 232.

⁹⁸ *Ibidem*.

Ion Duma *Eminescu și românii din Ungaria*⁹⁹, în care comentează poezia eminesciană după publicarea poeziilor postume, considerând că aceasta dezvăluie “un nou Eminescu” dând noi dimensiuni creației sale. Ion Duma comentând creația literară a lui Arthur Stavri și în special poezia sa, acest fiind un discipol eminescian conchide că “poeziile influențate de Eminescu sunt niște ciripiri drăguțe, amuzante, din care poți scrie cu sutele...”¹⁰⁰.

O altă revistă literară a tinerilor de la Sibiu editată în 1901/2 și intitulată *Viața* va conține dizertațiile referitoare la *Doină* sau *O paralelă între Satira a III-a și Epigonii*¹⁰¹.

Comemorarea poetului M.Eminescu a prilejuit un lanț de manifestări. Prima a avut loc la Botoșani în anul 1890. În 11/23 sept. 1890 cu ocazia Congresului studenților, ce a reunit reprezentanți ai mai multor societăți studențești din România, dar și de peste graniță, s-a dezvelit bustul lui Eminescu realizat de către sculptorul Georgescu. La festivitate, Scipione Bădescu a făcut o inspirată rememorare a poetului dispărut cu un an în urmă¹⁰². În cuvântul său vorbitorul a subliniat rolul tinerimii în realizarea bustului și a festivităților. “Dar tinerimea - spunea el - care mai bine l-a priceput pe Eminescu, căci a fost poetul ei, care atât la înmormântare, cât și de atunci aproape singură a ținut să-și manifeste sentimentele de admirațiune, boldită de focul sacru al entuziasmului n-a putut să aștepte până ce societatea își face datoria, ci a început însăși să adune fonduri pentru facerea unui bust, care să se ridice la Botoșani, locul natal al poetului”¹⁰³.

Dincoace de munți, vor mai trece ani până va avea loc o adevărată comemorare a poetului. După 1900 devin mai dese seratele dedicate exclusiv poetului. Astfel tinerii teologi din Arad au inaugurat un ciclu de manifestări dedicate unor personalități, cea din 5/18 februarie fiind închinată poetului M.Eminescu. La această serată studentul Sever Secula a evocat personalitatea poetului și studentul Ioan Costa a vorbit despre *M.Eminescu-naționalist*. S-au declamat: *Luceafărul*, *Doina* și *Cugetările sărmanului Dionis*, iar corul a interpretat *Somnoroase păsărele*, *Rugăciunea*, *Mai am un singur dor* și *Ce te legeni*. Tot în cadrul festivităților a fost dezvelit un portret al poetului realizat de Lucreția Russu-Șirianu, iar Iosif Ioan Sceopul a citit povestirea sa umoristică *Odiseea lui Eminescu*, privind peregrinările unui volum de poezii¹⁰⁴.

Tot în anul 1903 la serata dedicată poetului organizată de soc.*Petru Maior* din Budapesta în 22 noiembrie, H.Petra-Petrescu a vorbit despre poeziile postume ale lui M.Eminescu¹⁰⁵.

Prima mare comemorare a poetului a fost organizată în anul 1909, la împlinirea a 20 de ani de la moartea sa și a avut loc în cadrul mai multor societăți. Sezătoarea literară a tinerimii din Cluj din 11 noiembrie 1909 dedicată acestui eveniment a cuprins în program două expuneri despre viața și opera poetului, evidențiindu-se necesitatea cunoașterii scrierilor sale cu caracter național-politic. S-a declamat *Satira a III-a* și corul a interpretat piese după versurile lui¹⁰⁶.

Sedința solemnă organizată la soc.*Andrei Șaguna* de la Sibiu a prilejuit rememorarea vieții și operei poetului de către președintele societății, Ioan Lupaș și vicepreședintele acesteia¹⁰⁷. Festivitatea de comemorare de la *România Jună* a avut loc în 27 iunie 1909¹⁰⁸, când printre alții Vasile Morariu, Dr.Sterie Ciurcu și Pamfilie Dan, care au trăit și studiat împreună cu poetul au evocat momente din viața lui.

⁹⁹ Arh. Bibl. Mitr. Sibiu, mss. 441, vol. VI, *Protocoalele ședințelor societății “Andrei Șaguna”, 1899/1900-1909/10*; M. Popa, V. Tașcu, *op.cit.*, p. 233.

¹⁰⁰ M. Popa, V. Tașcu, *op.cit.*, p. 235.

¹⁰¹ T. Opriș, *Reviste literare ale elevilor (1834-1974)*, București, 1977, p. 34.

¹⁰² *Familia* (1890), nr. 37, 16/28 sept., p. 443-444; nr. 38, 23 sept./5 oct., p. 456-457.

¹⁰³ *Ibidem*.

¹⁰⁴ *Libertatea*, nr. 7, 15/28 februarie 1903, p. 3.

¹⁰⁵ *Luceafărul*, nr. 23, 1903, p. 390.

¹⁰⁶ *Răvașul*, an VII, oct.-nov., 1909, p. 528.

¹⁰⁷ E. Stan, *op.cit.*, p. 73.

¹⁰⁸ I. Grămadă, *op.cit.*, p. 61.

O mai mare amploare a avut comemorarea lui M. Eminescu în Bucovina. Au fost organizate șase festivități, dintre care trei cu caracter general, iar celelalte trei de către asociațiile școlare și studențești (la gimnaziul din Câmpul – Lung, liceul român din Suceava și universitatea din Cernăuți). Un adevărat festival comemorativ a fost organizat la 4 iulie de către studențimea universitară română din Cernăuți. Dimineața a avut loc o slujbă religioasă urmată de un pelerinaj în frunte cu Sextil Pușcariu, la casa lui Aron Pumnul, în care a locuit poetul. A vorbit studentul State Dragomir, s-a recitat poezia *La Bucovina*, iar corul a intonat *Somnoroase păsărele*. Seara la teatru, festivitățile au continuat. Profesorul Sextil Pușcariu a susținut conferința sa despre opera poetului¹⁰⁹, corul mixt în costume naționale a intonat sub conducerea studentului Aurel Morariu, mai multe cântece și s-au recitat poeziile *Luceafărul*, *Doina*, *Scrisoarea III-a*¹¹⁰. Veniturile rezultate au constituit un fond Eminescu destinat pentru burse de studii.

La 25 de ani de la moartea poetului au avut loc adunări de comemorare în mai multe centre universitare. La Cernăuți, societatea *Armonia* a organizat un program comemorativ¹¹¹, iar *Junimea* a marcat momentul cu o serată dedicată poetului¹¹². De asemenea membrii soc. *Andrei Șaguna* au organizat o ședință publică în care au evidențiat personalitatea poetului prin conferințe, declamări și piese muzicale¹¹³.

Societățile culturale ale tinerilor studioși români de la universitățile și școlile din monarhia habsburgică au constituit un teren prielnic de cultivare a limbii și literaturii române. Ele aveau menirea, după cum sublinia un raport al societății tinerilor universitari din Cluj, *Iulia* să deschidă "un corp de activitate proprie și ocaziune de a face cunoștință cu produsele scriitorilor noștri naționali"¹¹⁴. Ca urmare sunt prezentați și comentați în cadrul ședințelor literare scriitorii consacrați, dar și scriitorii mai puțin cunoscuți din Ardeal. Vasile Alexandri a fost cel mai receptat în cadrul majorității societăților, poeziile sale nelipsind de la manifestările literare ale majorității societăților. Vornbind despre M. Eminescu, opera sa a fost cunoscută și răspândită destul de târziu. Popularizarea poeziei sale începe după 1883, când apare și prima ediție a operei sale și coincide cu victoria junimismului marcată de serbarea *Convorbirilor Literare* din 1882 organizată de către societății *România Jună*.

Abia după 1900 putem vorbi de o adevărată acceptare și popularizare a operei eminesciene în cadrul societăților culturale ale tineretului studios. M. Eminescu a devenit la sfârșitul secolului al XIX-lea idolul tinerimii române, în încercările lor literare resimțindu-se influența versificației eminesciene¹¹⁵. Tot după 1900 manifestările de comemorare organizate de mai multe societăți au dat prilej acestora de a evoca viața și opera celui care a fost *luceafărul* poeziei românești.

Abordarea de către tineri în dizertațiile prezentate a naționalismului ce răzbate din poezia, dar mai ales din proza poetului, ca și ideile filosofice ale poetului sau analogiile cu poezia altora ca Lenau, Schiller, Petöfi, dovedesc nu numai o cunoaștere și înțelegere a semnificațiilor operei eminesciene, dar și impactul pe care aceasta l-a avut asupra lor.

În 1914, anul comemorării a 25 de ani de la moartea poetului, *Luceafărul*, gazeta tinerimii, în editorialul dedicat poetului scria: "Opera lui Eminescu e o comoară a culturii neamului întreg la care ne-am adăpat cu toții simțirea și gândirea. Cine a citit Eminescu și-a îmbogățit sufletul, și-a întărit conștiința de neam, poate șovăitoare, și-a înălțat mândria de a face parte dintr-un popor care a produs un astfel de geniu. Versurile lui Eminescu au contribuit să formeze unitatea culturală și de conștiință a neamului". De aceea "cu pietate adâncă, cu demnitate conștientă, trebuie să evocăm chipul aceluia, care în versuri de

¹⁰⁹ Conferința a apărut în numărul festiv al *Junimii Literare*, nr. 7-8.

¹¹⁰ G. Tofan, *Comemorarea lui Eminescu în Bucovina*, în *Viața Românească*, nr. 3, 1909, p. 98-102.

¹¹¹ *Gazeta Transilvaniei* (1914), nr. 88, 23 apr./6 mai, p. 3, nr. 130, 15/28 iunie, p. 1.

¹¹² *Raportul Societății... 1908/9-1925/26*, p. 85.

¹¹³ E. Stan, *op.cit.*, p. 75.

¹¹⁴ *Raportul general despre starea și activitatea societății de lectură "Iulia" ... 1876/77*, Cluj, 1878, p. 9.

¹¹⁵ E. Dăianu, *Eminescu și Blajul*, în *Unirea*, nr. 33, 3 aprilie 1915, p. 3; E. Stan, *op.cit.*, p. 85.

marmură ca și în strălucite bucăți de proză politică a știut să dea cuvânt deopotrivă durerii și gândirii ce ne frământă în lupta pentru păstrarea neamului”¹¹⁶.

EUGENIA GLODARIU

MIHAI EMINESCU AND THE CULTURAL SOCIETIES OF THE YOUNG STUDENTS FROM
THE HABSBURGIC EMPIRE
(Abstract)

The work presents how Eminescu's poetry was intercepted disseminated among the young students from schools Universities in Habsburgic Empire during poet's life and after his disappearance. It is underlined the poet's activity in the cultural society *Young Romania* in Vienna and activities dedicated by some cultural societies to Eminescu's poetry.

It is a fact that Eminescu's poetry was accepted and known later than Alexandri's poetry. Popularization of his poetry started after 1883 when was published the first edition of his works and the victory of the junimist ideas consequently the celebration of the *Convorbiri Literare* revue since 1882 organized by the society *Young Romanians*.

Only after 1900 we can speak about a real knowledge about Eminescu's works. The young Romanian students demonstrated in theirs dissertations that they knew and understood very well the national message from Eminescu's poetry, prose and philosophy, the analogy of his ideas with those of Lenau Schiller or Petofi. And, such as the revue *Luceafărul* (1914) told, Eminescu's work contributed to the link of cultural and national unit of all Romanians.

¹¹⁶ Pentru Eminescu, în *Luceafărul*, nr. 11, 1 iunie 1914, p. 317-318; apud E. Stan, *op. cit.*, p. 9.